

Egység és tolerancia – néhány személyes gondolat Tuboly Ádám Tamás könyve kapcsán

Olvasni való

A közel negyven évig tartó kötelező marxista állami ideológia egyik, ha nem éppen a fő filozófiai ellenségének tekintette a logikai pozitivizmust – ahogy akkoriban nevezték. Érdemes lenne ezzel külön is foglalkozni, most álljon itt csak egy gyöngyszem: G. A. Brutjan, Mi a szemantikus filozófia és kit szolgál? (1955) Népszava filozófiai füzetek, Szikra, Budapest. Tartalom: Hogyan fejlődött a machizmus szemantikus idealizmussá? Az "általános" szemantika - a szubjektív idealizmus legújabb válfaja * A szemantikus filozófia az imperialista reakció szolgálatában * A haladó külföldi filozófusok harca a szemantikus idealizmus ellen. (Georg Abelovich Brutyan örmény filozófus, 1926.03.24 – 2015.12.8, számos könyv szerzője, ez a munkája 1954-ben jelent meg oroszul <http://www.worldcat.org/identities/lccn-n83-182005/>)

A forradalom után sok évvel enyhült a légkör, és kellő ideológiai védőhálóval beburkolva megjelenhettek a kárhozott logikai pozitivizmushoz kötődő írások, könyvek, ismertetések. 1963-ban megjelenik a Tractatus, 1968-ban Quine-tól a Logika módszerei - ami azonban számos mély filozófiai megjegyzést is tartalmazott, melyeket szegény Ruzsa Imre próbált/kényszerült cáfolni - 1972-ben a Bécsi kör. Az átlag marxista filozófus kukkot sem értett ezekből a szövegekből, csakhogy akkor is voltak széles látókörű magyar filozófusok, akik időnként megjelenhettek írásaikkal, a nyolcvanas évekre pedig minden megváltozott. A logikai empirizmussal (korábbi nevén logikai pozitivizmussal), annak történetével, tartalmi értékelésével, a legjelentősebb hazai filozófusok foglalkoztak, a teljesség igénye nélkül: Márkus György, Tordai Zádor, Altrichter Ferenc, Forrai Gábor.

Tuboly Ádám könyve az elején áttekintést ad a téma hazai és nemzetközi történetéről. Könyve azonban mind látókör, mind az alaposág, mint a szükséges empátia tekintetében felülmúlja a korábbi hazai elemzéseket. A könyv már terjedelmét tekintve is – 515 oldal – is figyelemre méltó, részletes bibliográfiát, név és tárgymutatót is tartalmaz. Az első és második rész könnyebben érthető, a harmadik rész több héttér ismeretet feltételez. A mű több ponton vitatkozik a nagytekintélyű filozófusok egykori értékelésével. Aki jobban érteni akarja a jelen analitikus filozófiáját, annak érdemes elolvasnia. Sokkal vibrálóbb, sokszínűbb volt a logikai empirizmus gondolatvilága, mint ahogy én gondoltam, és attól tartok nem csak én láttam kissé leegyszerűsítve ezt az irányzatot.

Ha a természettudomány vagy a matematikai tudományok, netán a technika vagy a technológia történetét írjuk, többé-kevésbé biztosak lehetünk abban, hogy merre van az előre, és mely irányok bizonyultak zsákutcának, mely magyarázatok életképesek a mai napig, és melyek az elavultak, pusztán történeti érdekességgel bírók. Hogy mi számít fizikának, vagy matematikának, annak a kérdése minden esetben a jelenben dől el, és a jelenből visszanezve értékeljük az oda vezető történeti utat. A filozófia esetén nincsen ilyen útmutatónk, biztos fogódzóknk, hiszen még az analitikus irányzaton belül is sokkal több a nyitott, lezáratlan kérdés, mint valamelyik álláspont végleges cáfolata vagy igazolása. A filozófiatörténet írója, amennyiben elfogulatlanságra törekszik, igyekszik kerülni az állásfoglalást az egymással vitatkozó álláspontok között, ez azonban gyakran elkerülhetetlen. Tuboly tudatában van ennek a problémának, azzal együtt, hogy egy történeti tendencia fölmutatása soha nem lehet döntő érv egy tartalmas vitában.

A könyv első része a mozgalom történetére fókuszál, bemutatja annak nemzetközi kapcsolatait, Wittgenstein vitatott hatását, még a magyar vonatkozásokra is kitér. A második rész a nagy álommal,

az egységes tudomány ideájával foglalkozik. Ha jól emlékszem, Nyíri Kristóf írta valahol, hogy az volt a logikai pozitivisták baja, hogy túl korán jöttek. Ma, az internet, a Wikipédia, a szemantikus adatkereső gépek és számtalan formális ontológia birtokában nem tűnik irreális vágyalomnak a tudás formalizálása, egységessé és kereshetővé tétele, sőt akár összefüggések automatikus megtalálása sem. A harmadik rész a tolerancia elvével foglalkozik. Álljon itt a kedvenc idézetem a könyvből – ezt én is így gondolom (p.402):

...amikor a tudományos vagy filozófiai vizsgálódás során szembe kerültem egy fogalommal vagy egy kijelentéssel, akkor úgy gondoltam, hogy csak akkor értem meg teljesen, ha úgy éreztem, hogy szimbolikus nyelven is ki tudnám fejezni, ha akarnám. Természetesen csak olyan speciális esetekben szimbolizáltam, amikor az szükségesnek vagy hasznosnak tűnt. (Carnap, *Intellectual Autobiography*, In: Schilpp, Paul ed: *The Philosophy of Rudolf Carnap*, pp.859 -1013)

A könyv tartalmaz néhány nyomdahibát, pl. a 408. Oldalon hiányzik egy negáció jel az egyik formulából.

Tuboly, Ádám Tamás (2018) *Egység és tolerancia: A logikai empirizmus tudományos világfelfogása*. MTA BTK Filozófiai Intézet, Budapest. ISBN 978-963-416-104-2